

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

AZTEČKA POEZIJA

**Obrazovanje
drevnih Meksikanaca**

OPSIDIJAN

**NAŠ SVIJET I
DRUGI SVJETOVI**

**IZAZOV
PROMJENE**

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

08 | 2020. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 NAŠ SVIJET I DRUGI SVJETOVI

Delia Steinberg Guzmán

7 IZAZOV PROMJENE

Gilad Sommer

8 AZTEČKA POEZIJA

Nataša Žaja

14 OBRAZOVANJE DREVNIH MEKSIKANACA

Miguel León-Portilla

17 OPSIDIJAN

Vedrana Novović

7

8

14

17

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić,
Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branko Zorić, Damir Krivdić

Lektura: Vedrana Novović, Branka Žaja

Tehničko uredništvo:

Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

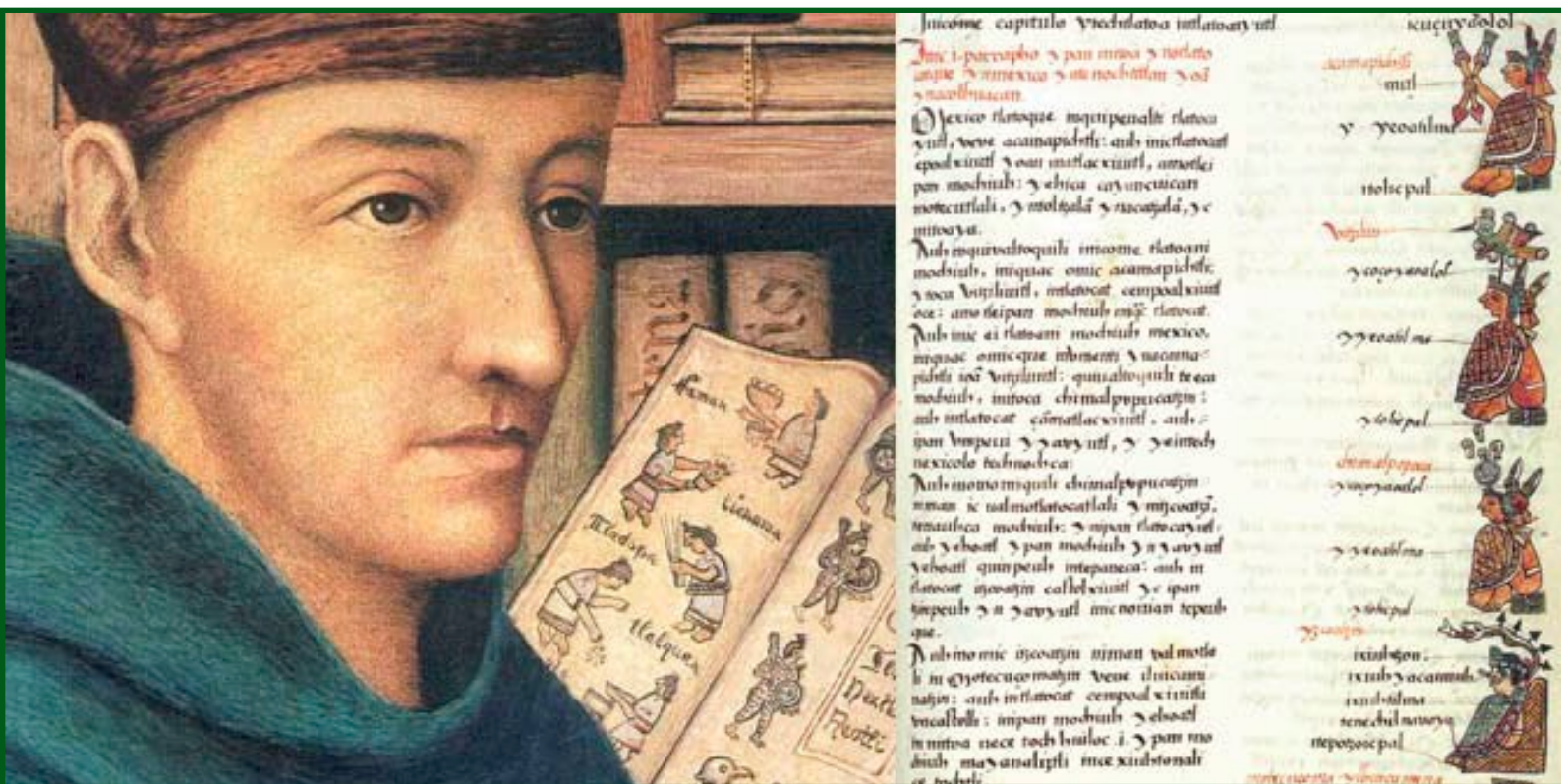
NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Mеду mnogim iznenađenjima koja su izašla na vidjelo "otkrivanjem" Amerike od XV. i XVI. stoljeća pa sve do današnjih dana, jedno je možda bilo najveće – postojanje dobro organiziranog školskog sustava dostupnog svima. Iza njegova razvoja i provedbe stajali su tzv. *tlamatinime*, filozofi, kako je to zapisao fratar Bernardino de Sahagún bilježeći izravne riječi preživjelih mudraca Aztečkog carstva. Tlamatinime su bili ne samo mislioci i čuvari vrijednosti tisućljetne *náhuatl* kulture, nego su poticali i istraživački duh, kreativna umijeća, uljudan govor te prije svega propitivanja o istinskim životnim vrijednostima.

No tek će sredinom XX. stoljeća Miguel León-Portilla, nakon višegodišnjeg proučavanja náhuatl tekstova, iznova ukazati na njihovu duboku vrijednost te dokazati da su drevni Meksikanci nje govali istinski duh filozofije kao načina života. Náhuatl filozofija sadržavala je sva temeljna pitanja te zavidnu razinu promišljanja i iskustava poput onih kakve susrećemo u staroj Grčkoj, Egiptu, Indiji, Kini i ostalim kulturama Dalekog i Bliskog Istoka.

Budući da su goleme biblioteke kodeksa većinom uništili osvajači na čitavom srednjoameričkom području, Sahagúnu se može zahvaliti postojanje dostatnog broja izvornih tragova. Utemeljivši tada novu metodu povijesnog istraživanja, uspoređivao je zapise iz nekoliko velikih kulturnih žarišta različitih naroda koji su uz Azteke pripadali Carstvu i ostavio veliku náhuatl enciklopediju znanja. I kako se to često puta dogodilo u prošlosti, došao je širiti ideje osvajača, a osvojila ga je visoka kultura koju je tamo zatekao. Tako je spasio od zaborava neprocjenjivo blago spoznaja ovih naroda, pokazujući primjer kako pristupiti onom što je samo prividno drugačije, a što u svom srcu čuva iste trajne vrijednosti. ☞

NAŠ SVIJET I DRUGI SVJETOVI

Delia Steinberg Guzmán

Slabosti prošlosti

Oni koji su pisali povijest nisu uvijek bili pravedni u vrednovanju ljudi iz prošlosti. Prethodnike je lako kritizirati i pripisivati im nezrelost da bi se istaknula dostignuća, inteligencija i sposobnost suvremenog čovjeka.

Mentalitet drevnog čovjeka nije bio racionalan i znanstven; njegovi umjetnički oblici bili su nedorađeni, a njegova vjerovanja bila su odraz njegovih želja i strahovanja.

Jasno da taj predlogički čovjek nije poznao, niti je imao načina za upoznavanje Univerzuma u kojem je živio, Zemlje koja mu je dala gostoprimstvo, a ni ostale zvijezde i planete. Zamišljao je svijet kojemu su prirodne sile udahnule dušu i život, a kao što je podizao pogled prema nebu u traganju za objašnjenjima, uranjao ga je i u dubinu zemlje i zamišljao

pakao i neopisiva čudovišta. Tako su kamenje, drveće, životinje, zrak i voda bili ispunjeni strašnim ili divnim bogovima koji su bili odraz svakidašnjih strahova i želja, hirovitim bogovima kojima je pripisivao vladavinu nad životom, jer se nisu shvaćali matematički i prirodni zakoni koji njime upravljaju.

Tvrđava sadašnjosti se ruši

Stoljeća su protekla, a tehnološki i znanstveni napredak donio je novi pogled na svijet. Zemlja se čini manjom jer je otkrivena i istražena sa svih strana, porastao je čovjekov osjećaj moći koji se proširio do zvijezda. Osvajanje svemira tek je izraz širenja ljudskog duha, koji ima osjećaj da posjeduje ključ života. Međutim, ovaj tehnološki napredak ne donosi sreću, kao ni nutarnju i vanjsku sigurnost. Jednako kao i drevni čovjek, današnji je čovjek počeo projicirati svoje strahove i tjeskobe, iako ih ne pretvara u božanstva s

idealnim osobinama. Ali zato divinizira svoje poroke i slabosti ne bi li ih tako psihički opravdao.

Danas se također mogu uočiti mnoge pogreške i možda će ljudi budućnosti biti nepravedni prema nama izjednačavajući naše ponašanje s ponašanjem naših predaka. Što će ljudi misliti o našem načinu života za nekoliko stoljeća? Da nam je proteklo vrijeme u pretvaranju da smo nešto što nismo? Dije-lom zato što ne znamo točno ni što smo ni tko smo, dijelom zato što se moć mode nameće do te mjere da je treba slijediti čak i ako se ne uspijevamo s njome poistovjetiti. Ili da zbog srama (ili zato što nismo sposobni nešto poduzeti) nismo savladali svoje strahove i stoga smo puni trauma? Da smo se oslobodili zatvora moralnosti samo da bismo pali u zatvor svakodnevnog nemoralnog ponašanja? Da smo konačno postigli to da živimo u svijetu bez bogova i bez Boga, a veličamo lažne heroje i izmišljene likove? Da konačno više ne držimo do hijerarhije i autoriteta, a osjećamo se prepuštenima sebi i nesposobni smo donositi odluke? Da se svi sustavi koje isprobavamo prije ili kasnije pokažu promašenima i padaju, uz veliku buku, jer podbacuju oni koji ih provode.

Zemlja je postala tijesna i neudobna: treba usmjeriti pogled prema drugim svjetovima...

Drugi svjetovi

Očito je da ljudi nisu zadovoljni. Zbog ovog ili onog razloga koji se, zanimljivo, ne mogu razaznati, nitko nije zadovoljan ni onime što ima ni samim sobom. Zašto? Ili jednostavnije, gdje su krivci? Možemo li priznati da je problem u nama, da smo pogriješili put, da smo izabrali bezvrijedne ciljeve ili da možda koristimo pogrešna sredstva? Ne možemo, jer je potrebna velika hrabrost da se prepoznaju i priznaju greške, a hrabrost baš i nije vrlina današnjice.

Umjesto toga, krivci ili spasioci postaju vanzemaljci. Zanimljiva je pojava mnoštva knjiga, filmova, romana i priča u kojima nalazimo bića iz drugih svjetova u svim mogućim oblicima. Ponekad radnja prikazuje bespomoćne ljude, prestrašene pred zlom i moćima bića s dalekih planeta, ponekad prikazuje stravične likove koji samo žele uništiti čovječanstvo i opustošiti Zemlju. To su uvijek inteligentni likovi, sposobni izraditi letjelice za prevlađivanje zapanjujućih razdaljina, smrtonosno oružje, računala koja svime upravljaju; likovi koji prkose smrti jer im ništa ne može nauditi, ili barem ništa od onog čime se koriste ljudi. Oni pretvaraju ljude u pokorne robove ili zamorce za najčudnovatije pokuse. Izopačeni su i opasni, utjelovljuju zlo u nje-

govom najčišćem obliku. Zapravo, oni su prikaz svih problema koje svakodnevno živimo i ne možemo ih riješiti; zato vanzemalcima dajemo izobličene, goleme glave i tijela... jer su nalik našim problemima.

Ali ponekad se strane mijenjaju. Onima koji pate na Zemlji vanzemaljska bića nude mogućnost spasa, jer oni su već nadvladali naše probleme i spremni su nam pružiti trajni raj ako napustimo ovaj svijet i otputujemo na njihov. Oni, veliki i dobri, dolaze tražiti odabrane, poučiti nekolicinu, stavljaju svoje svemirske brodove na raspolaganje onima koji žele i mogu postići oslobođenje... Međutim, čovjek je i dalje samo slabašna marioneta u vlasti onih s jačom voljom; bez inteligencije da shvati i hrabrosti da odluči; on jedino može ići označenim putem, bez pitanja, bez pogovora, bez osvrta – jer u suprotnom postoji opasnost da se pretvori u kamen.

Je li istina ovdje ili negdje drugdje?

Kao što vidimo, stoljeća brzo prolaze i mnogo se toga u našoj okolini isto tako brzo mijenja, ali ljudska duša napreduje daleko sporije. U trenucima se čak čini kao da nazaduje, a onda ipak dobije novi poticaj prema naprijed, ali to je uvijek uz određene poteškoće.

Objektivno gledajući, koja je razlika između naših drevnih predaka koji su govorili o drugim svjetovima i svoje bogove smještali u neke tajanstvene predjele, i mentaliteta današnjeg čovjeka koji usmjerava svoj strah i neznanje prema vanzemalcima obdarenim nadljudskim moćima? Razlika je tek u nijansi, ona ovisi o razdoblju i mjestu.

U svakom slučaju, drevni ljudi nisu uvijek upućivali pogled prema beskrajnom svemiru zbog beznada. Upravo suprotno, još uvijek postoje tradicionalna učenja koja inteligentno i duboko povezuju razvoj svih planeta Sunčeva sustava i utvrđuju njihovu međusobnu povezanost te međusobnu povezanost bića koja na njima žive. Činjenica da pripadaju istom sustavu, odnosno "tijelu", potaknula je nastanak koncepta – i ne bez razloga – da ih povezuju međuodnosi nalik onima koji povezuju organe u našem tijelu. Otuda potječu znanosti kao što su astrologija koja se oslanja na astronomiju, alkemija koja potpomaže evolucijske procese transformacije te druge znanosti iz istog ezoterijskog kruga koje danas spavaju više-manje neshvaćene – ili pogrešno shvaćene – na policama mračnih biblioteka.

Ali također nastaje mnoštvo knjiga i tekstova koji ih pokušavaju obnoviti, iako se često ne podudaraju s izvornim duhom tih učenja.

Međutim, ni onda ni danas ove veze među svjetovima nisu bile niti mogu biti rješenja za naše probleme. Svatko mora zagospodariti svojom vlastitom svijesću i upravljati svojom vlastitom voljom. Nitko ne može pokloniti nikome niti jedan od ovih darova; jedino što se može za druge učiniti jest označiti put i sredstva za prolaz njime, pokazati cilj i prednosti cilja. Nitko ne prolazi put niti stiže na cilj umjesto drugoga.

Rješenje je, dakle, u nama, u ovom svijetu, u našem svijetu, ma koliko on bio povezan s drugim svjetovima i formama života. Ovdje su zločinitelji i ovdje su spasitelji: dovoljno je pogledati se u ogledalo. Rat galaksija postoji unutar svakog čovjeka koji je spreman boriti se sa sjenama i čudovištima zla; hrabri i odlučni heroji žive u srcu onih koji, odvaživši se na borbu, otkrivaju da mogu učiniti više nego što su zamišljali, ali i da nikad nisu koristili obilje energije i nade koji su zapali u stanje letargije iščekujući neki poticaj.

Istina je i ovdje i tamo, u ovom i u drugim svjetovima. U suprotnom to nije istina... Ali nju se može pronaći i ovdje, na Zemlji, i može je naći svaki čovjek koji započne potragu i osvajanje Mudrosti. ☸

Sa španjolskog prevela: Nives Lozar

IZAZOV PROMJENE

Gilad Sommer

Ne možeš dvaput zagaziti u istu rijeku. – Heraklit

Jedan od naših najvećih izazova je uvidjeti neprekidnu promjenu kroz koju sve prolazi. Sve se razvija. Neke se stvari mijenjaju sporije, druge nešto brže, no ništa ne ostaje isto, čak ni na sekundu. Mijenjaju se ljudi, mijenja se društvo, mijenja se svijet...

Čak se i naša politička stvarnost stalno mijenja. Danas se na karti svijeta nalaze države koje zapravo više ne postoje.

Najčešće zaostajemo u uviđanju da su se stvari promijenile. Teško nam je prihvatiti da ono što znamo o ljudima, o društvu i o svijetu relativno brzo više neće odgovarati istini. Da bismo to mogli prihvatiti, potrebno je stalno nastojati obnavljati sebe, svoje ideje i navike. Puno je lakše osloniti se na privremeno znanje, odnosno na znanje o okolnostima u određenom vremenskom trenutku.

Obično napravimo jednu "snimku" stvarnosti u određenom trenutku i iz određene perspektive pa se te "slike" držimo kao referentne točke i sigurnog uporišta, i na njoj temeljimo cijeli svoj život, usprkos tome što ona vrlo brzo više ne odgovara stvarnom stanju stvari.

Obično učvrstimo određenu ideju o svijetu i usidrimo je u svijest, bez obzira na to što ona više nije istinita. U nekim područjima ljudskog djelovanja to je vrlo lako ilustrirati. Primjerice, u digitalnom svijetu od nas se stalno traži da ažuriramo operativni sustav na kojem radimo kako bi dobro funkcionirao sa svim novim programima. *Windows 95* je bio jedan od najnaprednijih

operativnih sustava. Ipak, malo je onih koji ga još i danas koriste.

Međutim, teško nam je ažurirati vlastiti "operativni sustav". Skloni smo krajnostima; ili zaglavimo u starom operativnom sustavu koji ne ide ukorak sa svijetom, s novim otkrićima i novim shvaćanjima ili odbacujemo stari sustav i stalno iznova smišljamo potpuno novi koji ne uzima u obzir iskustva stečena korištenjem onog starog.

Upravo zato stalno vidimo sukob dviju generacija; jedne koja radi sa starim operativnim sustavom i odbija se ažurirati, i druge koja kreira novi sustav, koji će isto tako jednoga dana zastarjeti i biti ismijan od sljedeće generacije.

Rješenje je da nikada ne zaustavimo ažuriranje svog "operativnog sustava" i da stalno učimo iz nastojanja i iskustava onih koji su ga razvijali i programirali do točke u kojoj se nalazi u aktualnom trenutku.

To je nešto što uistinu možemo ako uvidimo da postoje univerzalni, bezvremenski principi koji se ne mijenjaju jer oni nisu stvari, nisu iz materijalnog svijeta. Matematička načela, na primjer, se ne mijenjaju, barem ne u mjerilu ljudskog vremena. To su arhetipovi iz davnina, to su principi Dobra, Pravednosti, Ljepote i Istine. Ako se oslanjamo na ta načela kao na stabilno i zajedničko uporište, možemo ostvariti kontinuitet, umjesto da zaglavimo u vremenu vjerujući da je naš pogled na svijet najispravniji i najbolji. ♠

Senleskog prevela: Tatjana Mavrić

AZTEČKA POEZIJA

Nataša Žaja

Uz Aztečko Carstvo uglavnom se vezuje duh ratništva koji je bio izrazita karakteristika aztečkog naroda tijekom njegova uspona iz potpune povijesne anonimnosti, kao i za trajanja snažnog i dobro organiziranog carstva. Međutim, cjelovita slika o Aztečkom Carstvu moguća je jedino ako uzmemo u obzir još dvije njegove, jednako važne, nutarnje karakteristike – duboku prožetost religijom i posebnu sklonost prema poeziji i umjetnosti općenito. Ove su tri značajke bile međusobno povezane i isprepletene: poezija i umjetnost nalazile su neiscrpno nadahnuće u mitsko-religijskim sadržajima, povezivanju ljudskog i božanskog, i traženju puta prema Bogu; ratnici su se često okretali molitvi pripremajući se za borbu meditacijama i postom, a ratničke himne spjevane u njihovu čast ističu vrline koje su se zahtijevale od ratnika.

U zenitu svoje moći Aztečko Carstvo obuhvaćalo je više naroda. Uz Azteke, važnu su ulogu imali narodi Texcoca i Tlacopana s kojima su tvorili trojni savez, te čitav niz pokorenih naroda pripojenih carstvu. Kulturna nastojanja bila su dobrim dijelom sinteza

mnogih različitih utjecaja koje su svi ovi narodi u većoj ili manjoj mjeri baštinili iz tzv. *náhuatl* tradicije proslavljene po vrsnim umjetnicima i majstorima zanata Toltecima. Azteci su o njima govorili: "Sve što su radili bilo je predivno, prelijepo, dostojno poštovanja." Sami Tolteci bili su nasljednici još starijih kultura Olmeka i grada Teotihuacána, od kojih preuzimaju gotovo identičan panteon bogova, monumentalne piramidalne građevine i skulpture, kalendar, pismo u obliku glifa te obrednu igru loptom. Azteci su tako imali povijesnu ulogu posljednjih nositelja duge i žive tradicije čiji se impuls neprekidno održavao više tisuća godina.

Poput prikaza njihovih božanstava ili slika na kodeksima, aztečka se poezija često doima složenom i prepunom teško razumljivih metafora. Međutim, to je samo prvi dojam. Onome tko je uporan i nastoji upoznati njihovu tradiciju i težnje, ova će djela razotkriti svu svoju istinsku i neposrednu ljepotu. O tome nam španjolski svećenik Duran iz XVI. st. kaže: "...riječi, izrazi, metafore izgledali su mi u početku besmisleno, ali kasnije, kad sam se udubio u njih i tražio objašnjenja, uvidio sam da su vrijedni divljenja."

Filozofska pitanja mudraca-pjesnika

Da bismo dokučili smisao poezije i njezin simbolizam, potrebno je reći nešto o njihovim filozofskim težnjama, pitanjima kojima su bili zaokupljeni *tlamatinime*, mudraci i svećenici. Oni su bili glavni učitelji umjetnika i pjesnika, a i sami su bili pjesnici. Kroz himne i pjesme su na neposredniji način izrazili temeljna filozofska pitanja, dajući tako impuls i usmjerenje svim ostalim pjesničkim nastojanjima. Jedna pjesma o mudracima koju je od uništenja i zaborava sačuvao poznati fratar Sahagún, najzaslužniji za spašavanje mnogih drevnih i vrijednih tekstova u razdoblju nakon španjolskih osvajanja, ističe važnost i ulogu mudrih u životu Aztečkog Carstva:

*Mudrac: svjetlost, baklja, velika
baklja koja ne dimi...*

*Njegova tinta je crna i crvena, od
njega potječu kodeksi...*

On sam je pismo i mudrost.

On je put, istinski vodič drugima...

*Istinski mudrac je pažljiv (poput
liječnika) i čuva tradiciju.*

*Njegova mudrost se prenosi, on je taj
koji podučava, slijedi istinu.*

Učitelj istine ne prestaje opominjati.

*Čini mudrima tuđa lica, čini da drugi poprime lice
(ličnost), čini da ga razviju...*

*Učitelj je vodičima, pokazuje im put,
o njemu ovisi svatko.*

*Pred druge postavlja ogledalo, čini ih razboritima,
pažljivima;*

Svojom svjetlošću obasjava svijet.

Poznaje ono (što je) iznad nas (i), područje mrtvih...

Svatko koga on savjetuje, ispravlja se, poduku prima.

*Zahvaljujući njemu svoja htijenja humaniziraju ljudi
i dobivaju strogu poduku.*

*Tješi srce, tješi ljude, pomaže, liječi i svima donosi
iscjeljenje.*

(Madridski kodeks)

Najvažnije pitanje mudraca i pjesnika poput Netzahualcōyotla, kralja Texcoca, Tecayehuatzina iz grada muzike Huexotzinca, Ayocuana iz Tecamachalca i drugih, vezano je uz zagonetku Boga. Daju mu značenje *Tloque Nahuaque*, Gospodara blizine i zajedništva, što je naslijeđeno iz toltečke doktrine. U svojim stihovima oni iznose kako Bog nije neposredno dokučiv te pažnju usmjeravaju na vezu čovjeka i Boga i na zagonetku samog čovjeka. Tu se najprije nameće problem očite prolaznosti svega na zemlji, kako kaže Netzahualcōyotl:

Zar se zaista istinski živi na zemlji?

Ne zauvijek na zemlji: samo nakratko smo ovdje.

I da je žad, razbit će se.

I da je zlato, slomit će se.

I da je perje od quetzala, iskidat će se.

Ne zauvijek na zemlji, samo nakratko smo ovdje.

Svijet u kojem sve prolazi i teče ne nudi čovjeku nikakvu sigurnost, ali ga suočava sa smislom njegova života i vodi do pitanja o tome je li moguće izreći i ostaviti nešto istinito i trajno u takvom svijetu:

*Govorimo li ovdje uopće nešto istinito, Davatelju
života?*

*Samo sanjamo, samo se iz sna
budimo,*

to je samo san...

Nitko ovdje ne govori istinu...

(Meksičke pjesme)

Pjesnici često, kako bi pojačali važnost ovog pitanja, namjerno izražavaju sumnju:

*...možda ipak na zemlji nitko ne
govori istinu.*

(Meksičke pjesme)

Nebrojene pjesme nadahnute su razmatranjima i pokušajima traženja odgovora na ova dva međusobno isprepletena ključna ljudska pitanja o spoznaji Boga i traženju istinitog ovdje na zemlji. Mudraci i pjesnici nam poručuju kako na ova pitanja nije moguće izravno odgovoriti. Ali postoji drugi put, put intuicije kojim čovjek korača pomoću "cvijeta i pjesme" (*in xochitl, in cuicatl*), što je aztečka metafora za umjetnost i poeziju. Ako je život san, ima u njemu jedna riječ, jedan smisao – cvijet i pjesma, ističe u razgovoru o cvijetu i pjesmi Tecayehuatzin na čuvenom skupu pjesnika u Huexotzinco.

Mudraci su smatrali da nas okružuje magični univerzum simbola u koji mogu proniknuti istinski umjetnici, ali samo ako ustrajno i ispravno traže. Istinski umjetnik je, po toltečkoj viziji koju preuzimaju Azteci, onaj koji je sposoban razgovarati s vlastitim srcem, a njegovo se srce opisuje kao knjiga slika. Umjetnik je kradljivac cvijeća i pjesama, onaj koji kroz dugi dijalog sa samim sobom traga i u svojoj nutrini pronalazi odgovarajući božanski simbol, unosi ga u riječi, ugrađuje u kamen, stavlja na kodekse ili u plemenitu kovinu, fino perje, glinu. Tako prenosi simbole koji mogu pomoći drugom čovjeku da isto tako pronade istinu i svoj korijen. Umjetnik je imao ulogu da kroz svoja djela humanizira ljudsko srce i učini

RAZGOVOR O POEZIJI Cvijet i pjesma

Oko 1490. g. kralj grada Huexotzinca, pjesnik Tecayehuatzin, pozvao je u svoju palaču pjesnike i mudrace carstva kako bi zajedno pokušali objasniti što je to umjetnost i poezija. Tecayehuatzin se na početku obratio svim pjesnicima uz pohvalu cvijetu i pjesmi i zapitao se jesu li stvarno cvijet i pjesma jedino ono istinito, ono što u sebi nosi čovjekovo nebesko korijenje na zemlji. Svi su pjesnici kroz pjesme izrazili svoja mišljenja:

Tecayehuatzin:

Gdje si bio o, pjesniče?
Požuri se već jednom, cvjetni dobošu,
opasan perjem od quetzala,
isprepleten ukrašenim cvijećem.
Pružiti ćeš užitak plemenitima
gospodi orlovima i tigrovima.

Sišao je, bez sumnje, u mjesto bubnjeva,
tamo odlazi pjesnik,
raspreda svoje predivne himne,
jednu po jednu predaje ih Onome koji
daruje Život...

Je li to možda jedino istinito na zemlji?

Ayocuan:

Iz nutrine neba dolaze
lijepo cvijeće, lijepe pjesme.
Nagrđuje ih naša žudnja...

mudrijima njihova lica. Zbog toga su umjetnici dobivali sustavne poduke u nahuaškim visokim obrazovnim centrima, posebno u kućama himni, *cuicacallijima*, u kojima su učili stare tradicije, preuzimajući drevne ideale kako bi ih mogli oživjeti i predati dalje. Uz učenje same vještine, nužan preduvjet bio je umjetnički talent, ali ni jedno ni drugo nije bilo dovoljno za buđenje istinskog umjetnika. Da bi umjetnik mogao ispuniti svoju pravu ulogu, morao je postati gospodarom svoje sudbine i neprekidno opominjati samog sebe kako bi je bio dostojan. On je morao biti svjestan vlastite odgovornosti prema drugim ljudima kako ne bi stvarao poput lošeg umjetnika koji obrađuje slučajno, izruguje se sa svijetom, zatamnjuje stvari, vara...

U aztečkim obrazovnim centrima, kao i u odgoju djece, velika se pažnja posvećivala njegovanju lijepih riječi i plemenitog govora. Sahagún nam donosi opis dobrog pripovjedača koji, za razliku od lošeg, riječima postavlja stvari na svoje mjesto, unosi red i oživljava govor, a cvijeće, metafora za umjetnost, izlazi iz njegovih usta:

*Dobar pripovjedač:
ugodnih veselih riječi,
cvijeće mu je na usnama.
Njegov govor je pun savjeta,
ispravnih riječi,
iz usta mu izvire cvijeće.*

*Loš pripovjedač:
izvrće riječi,
nejasno ih izgovara.
Zamuckuje, loše izgovara.
Nevješto priča i opisuje,
izgovara prazne riječi,
bestidnik je.*

Cvjetovi i pjesme koje umjetnik-pjesnik spusti iz unutrašnjosti neba nisu, međutim, njegova svojina, kako kaže Netzaualcóyotl:

*Samo su nam ih posudili,
ovdje na zemlji,
kako bi se mogli ponijeti
u dvore Njegove
cvjetovi i pjesme.*

Umjetnik-pjesnik je onaj koji ih oživljava, njegova je snaga u nadahnuću koje prenosi drugima. Jedino tako *cvjetovi i pjesme* traju:

*Neće uvenuti moji cvjetovi,
neće utihniti moje pjesme.
Ja pjevač ih uzdižem...*

Pjesme i pjevanja

Aztečke se pjesme mogu podijeliti na duhovne, ratničke i lirske.

Duhovne pjesme su himne bogovima koje su pjevane uz muzičku pratnju za vrijeme religijskih svečanosti. U njima su se stalno ponavljale određene iste riječi, čime se postizao, kao i u tradicijama drugih naroda, odgovarajući sakralni ritam. Ove su pjesme bile temelj podučavanja u visokim školama, a nama su teško razumljive jer je ključ njihovih metafora izgubljen.

Ratničke himne su pjesme orlova i *ozelota* (tigrova), ratničkih redova poput viteških u zapadnoj tradiciji, koji su imali velik utjecaj na kulturu i pjesništvo. Ratničke su himne slavile hrabrost ratnika i vojskovođa, njihove humane osobine i pobjede nad neprijateljem.

Lirske pjesme slave ljepotu prirode, zemaljskog života, prijateljstva i vrijednost poezije – cvijeća i pjesama.

Pjesme su se učile uz pomoć oslikanih kodeksa. Veliki stručnjak za predšpanjolsku književnost Meksika A. M. Garibay o tome piše: *Gledajući slike i slušajući učitelje, učenici sakupljahu u srcu i umu, čitavog života, kulturni, religiozni i književni sadržaj doba, izgubljenih u magli prošlosti*. Postojali su posebni "čuvari" – svećenici koji su brinuli za ispravno pamćenje i prenošenje pjesama:

*Čuvar je
pazio na pjesme bogova,
na sve božanske himne.
Kako nitko ne bi pogriješio,
marljivo se trudio predati ljudima,
božanske pjesme po svim četvrtima.*

Aztečka je poezija imala svoju konkretnu primjenu prilikom vjerskih svečanosti kojih je u Aztečkom Carstvu bilo jako puno. Poezija je u obredima i ceremonijama bila udružena s plesom i muzikom tvoreći posebnu umjetnost. Svečanosti su pripremane u Kući muzike i pjesme, *Mixcoacalli*, gdje su se stalno uvježbavali novi i ponavljali stari plesovi i pjesme. O tome nam Garibay kaže: *Učenje i usavršavanje pjesme i igre shvaćalo se kao naređenje dano od Boga. Igrali su uz pratnju raznih instrumenata: talambasa, bubnjeva, čegrtaljki, flauta...* Sudionici su mijenjali odijela ovisno o kraju iz kojeg je pjesma potekla, čak i način izgovaranja riječi. Često su nosili maske... Svete igre izvođene na velikim trgovima Azteci su zvali *maseualistli*, što znači "zasluga", jer je sudjelovanje u njima trebalo zaslužiti vrlinom, djelima milosrđa i žrtvovanjem.

Metafore i simboli

U poeziji Azteka, kao i u svim ostalim umjetničkim formama, neprekidno se uz bezbrojne varijacije ponavljaju isti simboli i metafore. Pjesnici nisu bili zaokupljeni stvaranjem originalnih simbola i metafora jer je u stvarnosti to bilo nemoguće, a svakim takvim pokušajem samo bi se udaljili od onih do kojih su pjesme trebale doći. Tako su mudrace nazivali *vlasnicima crne i crvene boje, čovjeka gospodarom lica i srca, pjesnika cvjetnim papaga-*

Prijateljstvo je kiša predivnih cvjetova...

Zar nisi ti govorio Bogu?
Vidio si zoru
i počeo pjevati ...

Nitko neće završiti ovdje
cvjetove i pjesme
oni traju u kući Onoga koji daruje Život.

Aquiutzin:

Onuda sam začuo pjesmu,
i sada je slušam,
svira njena flauta,
nisko cvijeća, kralju Ayocuanu.

Gdje živiš, o Bože moj,
Davatelju Života?
Ja tražim tebe...

Na sve strane nalazi se
tvoja kuća, Davatelju života...
Samo Bog,
slušaj već jednom ovdje
sišavši iz unutrašnjosti svoje,
dolazi pjevajući.
Već mu odgovaraju kneževi,
koji su došli svirati na svojim flautama.

Cuauhtenocoztli:

Imaju li ljudi istinu, korijen?
Hoće li i sutra naša pjesma još imati
korijen i istinu?
Što uopće postoji?
Kad bih te odveo tamo,
tamo bi zaista postojao.

Motenehuatzin:

Čuo sam jednu pjesmu,
vidio sam u cvjetnim vodama,
onoga koji hoda tamo u proljeće,
onoga koji razgovara s praskozorjem,
vatrene pticu, pticu kukuruzišta,
crvenu pticu: kneza Motenehuatzina.

Tecayehuatzin:

Prijatelji moji, vi koji ste tamo,
koji ste unutar cvjetne kuće,
vatrene ptice, koju šalje Bog.
Dodite uzeti perjanicu od quetzala,
da ja vidim
one koji čine da se predivne flaute
smiju...

Monencautzin:

Niču, niču cvjetovi,
stvaraju cvjetovi svoje krune,
pred licem Onoga koji daruje život.
On ti odgovara.
Predivna božja ptica,
Koji si tražio ti.
Koliko ih se obogatilo pjesmama tvojim,
Ti si ih razdragao.
Cvijeće se pomjera!

Tlapalteuczicín:

O prijatelji, vas hodajući tražim.
Obilazim cvjetna polja
A vi ste najzad ovdje.
Radujte se, pričajte vaše povijesti!
O prijatelji, stigao je vaš prijatelj.

Tko sam ja?
Leteći živim,
Sastavljam himnu,

jem ili cvjetnim dobošem, za vrhovnog Boga su govorili da je *kao noć i vjetar*, za dijete da je *ogrlica od žada i quetzalova perja* itd. Ove simboličke slike nisu bile slučajne i sadržavale su puno više od puke igre riječi. Njihova je uloga bila suptilno i intuitivno uvođenje u stvarnost nama nevidljivog svijeta, svijeta u kojem su simboli i pjesničke metafore žive i snažne ideje.

Ako netko posjeduje crno i crveno, onda je on čuvar kodeksa u kojima je pohranjeno znanje i tradicija. Kako kažu mitovi, kodekse su sastavili mudri u dalekim počecima aztečke povijesti prema božanskim uputama. Odabir boja nije slučajan. Crno se odnosi na ono tajno i nedostupno svima, a crveno je boja krvi, boja energije života i mudrosti, jer mudrost za ljude ima impuls vitalnosti, bez nje sve umire.

Čovjek mora težiti tome da postigne *srce čvrsto poput kamena i otporno kao stablo drveta*, ali uz *mudro lice*. Ovo podsjeća na budističko viđenje čovjeka koji mora imati čvrstu i neuništivu nutarnju jezgru poput koštice breskve, biti strog prema sebi, postojan i stabilan, ali poput sočnog ploda "mekan" prema drugima, mudar i pun ljudskog razumijevanja.

Metafora o pjesniku, *cvjetnom papagaju* ili *cvjetnom dobošu*, jasno ukazuje na ulogu pjesnika – oni nam donose i ustrajno ponavljaju određene ideje kroz raznolike forme njihovih cvjetova-pjesama. To rade uvijek iznova jer čovjek ima sklonost zaboravljati i ne primjećivati ljepotu i ono dobro, a što istinske pjesme čuvaju.

Bog je nedokučiv i nedostižan kao *noć i vjetar*, ali svaki je čovjek siguran u njihovo postojanje. Noć je doba u kojem postaje jasnija važnost Sunca, doba u kojem se pale vlastita svjetla, pokreću težnje, postavljaju pitanja. Vjetar je element koji čisti putove i otvara vidike. U aztečkim je mitovima vezan uz boga *Pernatu Zmiju*, Quetzalcoatla. Stari kult ovoga boga kojeg su Azteci prihvatili od pokorenih naroda govori o važnosti impulsa koji ljudima daje Quetzalcoatl. On ne samo da vlastitom žrtvom stvara čovjeka nakon potopa, nego mu daje sva potrebna znanja i vještine, od zakona, pisma, umjetnosti, do uzgoja zemlje, traženja ruda i obrade metala i svih graditeljskih umijeća. On je u svemu uzor i primjer moralnog savršenstva, *ljubitelj mira*.

Metafora o djetetu, *ogrlici od žada i quetzalova perja*, govori kako je dijete nešto izuzetno dragocjeno, poput žada i perja ptice quetzal, koji su Aztecima bili vrijedniji od zlata. Žad je simbol postojanosti duše, a rijetka ptica quetzal, koja boravi u visokim i nepristupačnim krošnjama, simbol je duha. Ova slika treba čovjeka neprestano podsjećati da svako dijete nosi u sebi mnogo više od slatke male pojavnosti i da je naša uloga pomoći mu da to izrazi. U tom su smislu Azteci bili primjer odgoja, ljubavi i podrške koju su iskazivali djeci i imali su sustav obaveznog obrazovanja dostupnog svima.

Ovo su tek neki od mogućih pogleda na najčešće metafore aztečkih pjesnika, a time se još uvijek nije, niti je to moguće, do kraja

iscrpilo sve ono na što ove metafore upućuju. Također, poput poteza u šahu koji u određenoj igri mogu biti isti, a ipak nositi različitu težinu ovisno o tome kad su odigrani i u kojoj kombinaciji s obzirom na cjelinu, metafore i simbole trebamo gledati u kontekstu razvoja čitave

pjesme, jer se jedino tako može shvatiti i smisao nekog pojedinog dijela.

"San jedne riječi"

Zašto su Azteci kao metaforu za umjetnost i poeziju izabrali baš *cvijet i pjesmu*?

Jednoznačan i potpun odgovor, kao i u svemu vezanom uz Azteke, nije moguće dati. Možda zato što se i

cvijet i pjesma doimaju kao da dolaze iz drugih dimenzija. Cvijet je kruna jedne biljke, a u njemu je istodobno sjemenka buduće. Ovaj prividno krhki i nježni simbol nosi u sebi nešto izuzetno vrijedno – može povezati ono staro i prošlo s onim novim, što tek treba doći. S druge strane, pjesma ima svoje trajanje, ne možemo odjednom izgovoriti ili otpjevati sve. Dok se pred nama razvijaju njezini stihovi, mi usvajamo dio po dio čitave ideje. Cjelina cvijeta i pjesme ostaje u nama kao otisak – oni su naizgled prošli, ali su nešto probudili i oživjeli. Njihova stvarna snaga je u obnovi, u tragu koji ostaje.

Iako kratkotrajni, oni omogućuju stvaranje mosta koji traje izvan vidljivih granica, mosta koji povezuje čovjeka sa svim onim što je istinsko i duboko ljudsko. Zato se kroz mnoge različite teme u njihovim pjesmama provlači i naslućuje uvijek jedna, najvažnija tema – prijateljstvo. Cvijet i pjesma omogućuju prepoznavanje ili, kako kaže Tecayehuatzin, *cvjetovi i pjesme čine susret prijatelja mogućim*. Zato on razgovor o umjetnosti i poeziji, *cvijetu i pjesmi*, na skupu pjesnika zaključuje pjesmom:

A sad, o prijatelji!

Poslušajte san jedne riječi:

Svako proljeće nas oživljava,

zlatni nas klip kukuruza osvježava?

Crvenkasti klip nam se pretvara u ogrlicu

Znamo barem to da su istinita

srca naših prijatelja!

(Meksičke pjesme)

Dok prolaze dani, proljeća i godišnja doba donoseći snagu koja oživljava, pokreće i krijepi, postoji nešto što nadilazi ove mijene, postoji san jedne riječi koja traje kroz vrijeme. Premda izgleda kao san, u njemu smo daleko bliži vlastitoj stvarnosti nego u puno svakodnevnih, običnih trenutaka. U tom snu potpuno sigurno znamo i vidimo što je ono istinsko, ono što svakom nastojanju daje smisao – srca naših prijatelja. ♀

Opjevam cvijeće:

Leptire od pjesme.

Izbijaju iz moje nutrine,

Uživaj u njima, srce moje.

Nad zemljom širim svoja krila,

U mjestu cvjetnih bubnjeva.

Diže se nad zemljom, klija moja pjesma.

Ovdje, o, prijatelji, ponavljam svoje pjesme.

Poniknuo sam među pjesmama.

I još se sastavljaju pjesme...

Ayoquan:

...Talambas, kornjačin oklop

Odjekuju u tvojoj kući,

Prebivaju u Huexotzincu.

Tamo bdi Tecayehuatzin...

Slušajte:

Ovamo se spušta naš otac Bog.

Ovdje je njegova kuća, gdje se nalazi

bubanj od tigrova,

Gdje su se začele pjesme

Na zvuk talambasa...

Tako se slavi na zemlji i brdu,

Tako se slavi jedini Bog...

Pjesme su preuzete iz knjiga Miguela León-Portille: *Drevni Meksikanci*, Biblioteka Cijeli svijet, Sarajevo 1979. i *Filozofija náhuatl – Filozofija drevnih Meksikanaca*, Nova Akropola, Zagreb 2012.

OBRAZOVANJE DREVNIH MEKSIKANACA

Miguel León-Portilla

Miguel León-Portilla (1926. – 2019.), meksički antropolog i povjesničar, najpoznatiji je autoritet za nahuačku kulturu, dominantnu kulturu predhispanke Amerike, čiji su najslavniji predstavnici Azteci. Proučavanje, ali i neumoran rad na očuvanju autohtonih meksičkih kultura i jezika njegova su cjeloživotna preokupacija. Pozivajući se na autentične izvore, León-Portilla u svojoj knjizi *Filozofija náhuatl* dokumentirano dokazuje da su nahuački mudraci, *tlamatiniji*, stvorili čisto apstraktnu, filozofsku doktrinu koja odražava njihovo viđenje svijeta i čovjeka.

Cilj obrazovanja među nahuama

Ima mnogo izvora iz prve ruke koji nam govore o *tlacahuapahualiztliju* ili "umijeću odgoja i obrazovanja ljudi" u predhispankom nahuačkom svijetu.¹ Ima toliko građe da bi se mogla napisati posebna knjiga u kojoj bi se autentičnim humanističkim pristupom moglo rekonstruirati – kao što je to učinio Jaeger u odnosu na grčku *paideiaju* – bogato i duboko shvaćanje čovjeka sadržano u *tlacahuapahualiztliju*.

Kako bi se od samog početka moglo razumjeti što je pokretalo Nahue na obrazovanje, mora se naglasiti da je kod Nahua postojalo veliko zanimanje za uključenjem svakog pojedinca u život zajednice u kojoj će potom imati svoju posebnu ulogu. To potvrđuju i riječi oca Joséa de Acoste koje prenosi Clavijero u svojoj *Povijesti*:

Nijedna stvar, kaže otac Acosta, nije me više zanimala i nije vrjednija pohvale i pamćenja od brige i reda koji su u odgoj svoje djece ulagali Meksikanci. Zapravo, teško će se naći narod koji je u doba svoga poganstva ulagao više truda u obrazovanje kao važan doprinos državi.

Najprije ćemo razmotriti obrazovanje djece u roditeljskoj kući. Od samog početka ono se temeljilo na ideji čvrstoće i samokontrole, koju su odrasli

prenosili na djecu svojim savjetima i svakodnevnim životom. Tako se u *Mendozinskom kodeksu* vidi da su djeca povremeno dobivala smanjene obroke kako bi naučila kontrolirati svoju potrebu za hranom. Također su ih učili kućnim poslovima kao što su donošenje vode ili drva za ogrjev. Što se tiče roditeljskih savjeta, znakovit je sljedeći tekst koji su indijanski pripovjedači prenijeli Sahagúnu. U njemu se opisuje prvi očev odgojni zadatak:

1. – Otac ljudi: korijen i početak ljudskoga roda.
2. – Dobro je njegovo srce, prihvaća dužnosti, suosjećajan je, brižan je, skrbi za budućnost, podrška je, štiti vlastitim rukama.
3. – Odgaja, obrazuje i poučava djecu, upućuje ih i opominje, uči ih životu...

Kao što će se moći potvrditi, mnoge od funkcija koje se ovdje pripisuju "ocu ljudi" (*te-ta*), slične su nekim osobinama koje *tlatinini* ima kao odgojitelj... ne samo da odgaja svoju djecu tako što ispunjava čisto biološku ulogu, nego je njegova glavna uloga da ih podučava, ispravlja, opominje i priprema za život.

Dva su temeljna načela kojima se vodilo nahuačko obrazovanje već iz doma: jedno je samokontrola preko niza uskraćivanja na koja se dijete mora priviknuti, a drugo je poznavanje samoga sebe i onoga što treba postati, usađeno na temelju opetovanih roditeljskih savjeta.

Druga etapa u procesu *tlacahuapahualiztlija*, umijeća odgoja i obrazovanja ljudi, otvarala se ulaskom djeteta u

¹ Već sama riječ *tlacahuapahualiztli*, sastavljena od *tlaca*, "ljudi", i *huapahualiztli*, apstraktnog termina koji znači "odgoj ili obrazovanje", odražava svijest Nahua o onome što bismo danas nazvali "umijeće obrazovanja".

središta obrazovanja koja bismo danas nazvali javnima.

Prema *Mendozinskom kodeksu* mladi su se Nahue upisivali s petnaest godina ili u *telpochcalli* (kuću mladih) ili u *calmécac*², školu višeg stupnja u kojoj su se obrazovali sinovi plemića i budući svećenici. Međutim, kako bilježi Soustelle:

Ovaj dokument (Mendozinski kodeks) u neskladu je s drugim, pouzdanijim tekstovima. Čini se da je odgoj isključivo u obitelji prestajao mnogo ranije. Neki su roditelji svoju djecu odvodili u calmécac već od trenutka kad bi prohodala, a u svakom slučaju, upisivali su ih u školu između šeste i devete godine.

Kako bilo, pouzdana je činjenica da se velika važnost pridavala trenutku kad se, upisom u bilo koju školu, dijete potpuno uključivalo u život i kulturu zajednice. U svojoj *Povijesti*, Sahagún nam je sačuvao sažetu verziju razgovora između učenikova oca sa svećenicima i ravnateljima škola kojima se povjeravalo daljnje obrazovanje djeteta.

Suprotno onome što su mnogi vjerovali, ta dva tipa škole nisu primjenjivala diskriminaciju s obzirom na pripadnost društvenoj klasi. To jest, dijete *macehualesa* (iz puka) nije se nužno upisivalo u *telpochcalli*, a dijete plemićkog roda u *calmécac*. O tome jasno govori *Firentinski kodeks*, prema kojemu je ulazak u jednu od tih škola izravno ovisio o izboru roditelja.

Pouzdana znamo da je velika većina ljudi, možda slijedeći ukorijenjenu tradiciju, posvećivala svoju djecu *telpochcalliju*, školi iz koje su izlazili kao ratnici. No, najvažnije je da su sva djeca i mladi Nahue bez izuzetka išli u neku od tih dviju škola. I, kako dobro bilježi Soustelle:

Vrijedno je divljenja da je u to doba i na tom kontinentu jedan domorodački narod u Americi imao obavezno školsko obrazovanje za sve i da nije bilo nijednog meksičkog djeteta u XVI. stoljeću, bez obzira na njegovo društveno porijeklo, kojemu bi obrazovanje bilo uskraćeno.

Obzirom na to da se u *calmécacu* prenosila najviša razina obrazovanja, prenijet ćemo tekstove koji govore o tamošnjem načinu života, ali i o najvišem idealu kojemu se težilo. Sahagún je u petnaest točaka podijelio ono što naziva "običajima kojih su se pridržavali u kući zvanj *calmécac*". Među najvažnijim pravilima iz dokumenta koji bismo danas nazvali "pravilnikom", a koja su trebala pridonijeti razvoju samokontrole vlastitog ja učenika, spomenut ćemo sljedeće:

Svi su čistili i meli kuću u četiri ujutro...

Išli su na planinu i na plećima donosili drvo...

Hranu koju su jeli pripremali bi u kući calmécac...

Sa zalaskom sunca počeli bi pripremati sve što je potrebno...

Učili su dječake kako dobro govoriti, pozdravljati i poštovati starije...

Učili su ih svim stihovima i kako da ih pjevaju, a oni su se zvali božanski stihovi,

i bili su napisani znakovnim pismom u njihovim knjigama...

I još k tomu, učili su ih indijanskoj astrologiji i tumačenju snova i računanju godina...

Tri su točke posebno spomenute u intelektualnoj poduci. Ponajprije, riječ je o načinu govora i izražavanja. *Firentinski kodeks* to spominje govoreći da "su ih pažljivo učili dobrom jeziku". To jest, da su na intelektualnom planu počinjali obrazovanje onim što danas

²Riječ *calmécac* sastavljena je od *calli* "kuća", i *mécatl*, "uže", te doslovno znači "kuće kao pod užetom". Označava kako su se nizale prostorije u samostanima gdje se poučavalo i gdje se prenosilo najviše znanje nahuačke kulture.

nazivamo retorikom. A dokaz da su mladi iz škole *calmécac* izlazili dobro obrazovani imamo u brojnim govorima sačuvanim u zbirci *Huehuetlatolli*, te u tekstovima indijanskih pripovjedača. Još jedna potvrda velike razlike između kultiviranog ili "plemenitog" načina govora i običnog govora puka vidi se i u različitim izrazima koje su za njih koristili: *macehuallatolli* (način govora puka) i *tepillatolli* (kultivirani ili plemeniti govor).

Drugi aspekt intelektualnog obrazovanja koji spominje Sahagún, a što potvrđuje većina kroničara, jest učenje pjesama (*cuícatl*), osobito "božanskih pjesama" koje su prema bilješci iz *Firentinskog kodeksa* bile "zapisane u kodeksima". To je pridonosilo, možda više nego bilo što drugo, da učenici usvoje religijska i filozofska učenja koja su, kako smo već prije vidjeli, uvijek bila izražena poezijom: "cvijetom i pjesmom".

Uz pjesme koje su sadržavale najuzvišenije misli *tlamatinija*, *momachtique* (učenici) su učili umijeće kronologije i astrologije:

Poučavali su ih tonalpohuallije – bilježi Firentinski kodeks – *Knjizi snova (temicámatl)* i *Knjizi godina (xiuhámatl)*.

Kako bi se barem mogli naslutiti dosezi ovog potonjeg aspekta obrazovanja u *calmecacu*, potrebno je prisjetiti se raznolikosti i složenosti elemenata koji se moraju uzeti u obzir kako bi se savladao samo *tonalámatl* (kalendar od 260 dana). To, jednako kao i složene matematičke operacije potrebne za astronomske proračune, ponovo stavlja u prvi plan ono što smo već rekli: da je nahuačka misao dosegla vrlo visok stupanj racionalne apstrakcije. Stoga, poučavajući učenike napjevima, prenosio im se "cvijet i pjesma" njihovog filozofskog razmišljanja. A, prenoseći im znanja i umijeće korištenja kronološko-astronomskih sustava, učili su ih egzaktnom matematičkom mišljenju.

Osim što su ih poučavali filozofiji i matematici, dodavalo se, kako svjedoči *Firentinski kodeks*, i učenje povijesti, onako kako je zapisana u *Xiuhámatlu*, "Knjizi

godina", u koju su se, kako piše Garibay, "bilježili datum, događaj i njegove okolnosti", i to slikovnim i numeričkim znakovljem.

Na taj su način *tlamatiniji* ispunjavali svoj zadatak da "učine mudrim tuđa lica". Svojim odgojem i obrazovanjem u *calmécacu* težili su usavršiti osobnost svojih učenika u dva temeljna aspekta: dajući mudrost licima i čvrstoću srcima.

To nam potvrđuju dva nahuačka teksta autentične povijesne vrijednosti. Prvi – onaj Sahagúnovih pripovjedača – govoreći o idealu zrelog čovjeka, kaže:

*Zreo čovjek:
srce čvrsto poput kamena,
lice mudro,
gospodar lica, srca,
sposoban i pun razumijevanja.*

Takav je bio cilj, duboko humanistički, kojemu su težili *tlamatiniji* obrazujući mlade naraštaje. Drugi tekst na koji smo prije ukazali kako bismo potvrdili ono što smo rekli o nahuačkom obrazovnom idealu, dolazi iz *Firentinskog kodeksa* i odnosi se na kvalitete koje moraju imati oni koji će biti izabrani za visoke svećenike:

*Čak i kad je bio siromašan i jadan,
čak i kad su njegova majka i njegov otac
bili siromašni,
najsiromašniji od siromašnih...
nije se gledalo na njegovo porijeklo,
samo se gledalo na njegov način života...
na čistoću njegova srca,
na njegovo srce, dobro i ljudsko...
na njegovo čvrsto srce...
govorilo se da nosi Boga u svom srcu,
da je mudar u stvarima koje se tiču Boga...*

Bio je to najviši ljudski ideal kojemu je stremio *tlahuapahualiztli*, umijeće odgoja i obrazovanja ljudi. ☸

OPSIDIJAN

Vedrana Novović

Termalni procesi koji se odvijaju duboko unutar Zemlje manifestiraju se na površini posredstvom vulkana. Vulkani su zbog svoje zastrašujuće rušilačke snage pronašli sebi mjesto u mitovima mnogih starih naroda, pa je i sam naziv "vulkan" povezan s imenom rimskog boga vatre. Vulkanske erupcije na površinu iznose vrijedne minerale, a jedan od produkata lave je i opsidijan. Dakle, gdje postoje vulkani, tu je i opsidijan.

Arheološki ostaci pokazuju da je čovjek koristio opsidijan tisućama godina. Narodi koji su ga pronalazili u svojoj neposrednoj blizini cijenili su njegovu kvalitetu, upotrebljavali ga, ali i trgovali njime duž ustaljenih trgovačkih puteva. Tako se opsidijan može pronaći i na mjestima vrlo udaljenima od vulkana u kojima su nastali. Çatal Hüyük u Anatoliji u Turskoj je od 7000. do 5000. g. pr. Kr. bio veliko trgovačko središte, a svoj je gospodarski procvat dugovao upravo obližnjem vulkanu, bogatom izvoru opsidijana. Opsidijan iz Çatal Hüyüka pronađen je na mnogim arheološkim lokalitetima širom mediteranskog bazena. Predmeti od opsidijana pronađeni su i kod Vela Luke na Korčuli, a

pretpostavlja se da su stigli s vulkanskih otoka Liparija, zapadno od Sicilije.

Obredni predmeti od opsidijana pronađeni su u Egiptu, Grčkoj, Rimu, a poseban je značaj opsidijan imao kod naroda Srednje Amerike, kod kojih je, između ostalog, zamjenjivao metal.

Naziv mu dolazi od grčke riječi *opsianos*, što znači "viđenje" ili "vizija" i upućuje na jedan od načina njegove upotrebe.

OPSIDIJAN – VULKANSKO STAKLO

Iako je po sastavu sličan granitu, od njega se, kao i od drugog vulkanskog kamenja, razlikuje svojom glatkoćom i sjajem. I granit i opsidijan nastaju od taljevine, ali dok granit zbog polaganog hlađenja dobiva kristalnu strukturu, opsidijan nastaje naglim hlađenjem lave u dodiru s mnogo hladnijim medijem (naprimjer zrakom ili vodom) te poprima izgled stakla. Opsidijan ustvari i jest staklo nastalo prirodnim putem. Slično opsidijanu, današnje se staklo dobiva taljenjem kvarcnog pijeska i naglim hlađenjem uranjanjem u vodu.

Zanimljiv je proces tzv. devitrifikacije kojim se opsidijan (nakon otprilike dvadeset milijuna godina!) prirodno pretvara u običan kamen. Molekule silicija postepeno se reorganiziraju tvoreći pravilne kristalne strukture i opsidijan gubi svoja staklasta svojstva, kao i sposobnost pravilnog, glatkog loma. Prije nego što se u potpunosti transformira u običan kamen, u njemu se mogu vidjeti pahulje bijelih kristala kvarca. Takav se opsidijan naziva pahuljastim.

Opsidijan se uglavnom sastoji od silicija, ali sadrži i željezo, magnezij, cezij, uran, kobalt itd. Svako nalazište opsidijana karakterizira prepoznatljiva kombinacija elemenata, tako da je po njoj moguće odrediti iz kojeg je nalazišta neki komad potekao. Iako je najčešće crne boje, nalazimo ga i u raznim nijansama živih boja, ovisno o stanju oksidiranosti pojedinih elemenata koji su u njemu raspršeni. Tako će uslijed sadržaja hematita nastati crveni ili smeđi opsidijan, crni uglavnom nastaje od magnetita, varijacije u stupnju oksidacije željeza daju mu zelenu boju, a razne vrste ortoklasa obojit će opsidijan u plavo, zeleno, ljubičasto ili brončano. Osim toga, u opsidijanu nerijetko ostaju zarobljeni mjehurići vodene pare, ponekad raspršeni čitavom dužinom kamena, koji mu daju zlatni ili srebrni sjaj.

Budući da u strukturi opsidijana nema kristala, lako se lomi i na mjestu loma je vrlo gladak, a rubovi su mu oštrije od razbijenog stakla. Zato je između ostalog služio za izradu noževa, vrhova strijela, kopalja i sl. Kao ni staklo, oštrica opsidijana ne može se oštriti pa je takve predmete nakon korištenja bilo potrebno zamijeniti novima. To je i glavni razlog zašto je opsidijan kasnije zamijenjen željezom.

U Peruu su se noževima od opsidijana vršile

operacije lubanje, a nakon što je suvremena medicina otkrila da je oštrica svježije odcijepljenog komada opsidijana oštija od kirurškog čelika, uvela ga je u očnu kirurgiju. Također je dokazano da glatkoća njegove oštrice omogućava brže zarastanje kirurškog reza.

OPSIDIJAN U ŽIVOTU STARIH NARODA

Od svih civilizacija i kultura kroz povijest, opsidijan najčešće nalazimo kod naroda Srednje Amerike, osobito kod Maya i Azteka.

Kad su Španjolci došli na ovo područje, začudilo ih je što su srednjoamerički narodi postigli zavidnu kulturnu razinu bez upotrebe metala. Tehnologija Maya zasnivala se na upotrebi opsidijana, kojeg je u ovim krajevima bilo u izobilju. Samo je na Yucatanu otkriveno više od pedeset nalazišta. Maye i Azteci osobito su cijenili sjajni, zeleni opsidijan *pachuca* iz meksičkog vulkana Sierra de las Navajas (Planina noževa), koji je bio predmet žive trgovinske razmjene stotinama godina prije dolaska Španjolaca.

U klasičnom razdoblju trgovinu opsidijanom kontrolirao je Teotihuacan, a u njegovim su radionicama vrsni obrtnici oblikovali izvanredne predmete od opsidijana. Osim što su od njega izrađivali ornamente, nakit, vaze i zrcala za svakodnevnu upotrebu te oruđe i oružje, srednjoamerički narodi koristili su opsidijan i u obredne svrhe. Brojni žrtveni predmeti pronađeni su ispod stela, žrtvenika i kućnih pragova. U grobovima širom Meksika pronađene su opsidijanske vaze i zrcala, a prilikom sahrane pripadnika majanskog plemstva tisuće sitnih fragmenata opsidijana rasipalo se oko ulaza u grobnicu.

TEZCATLIPOCA – IZAZOV I ISKUŠENJE

Opsidijan je bogato utkan u mitologiju ovih naroda. Jedan od važnih bogova srednjoameričkog panteona,

Tezcatlipoca ili "Gospodar dimnog zrcala", kao najvažniji atribut nosi zrcalo od poliranog opsidijana, koji u njegovim rukama postaje simbol noćne i mjesečeve snage. Ovim zrcalom Tezcatlipoca prebacuje koprenu preko uobičajenih slika i predodžbi stvarnosti, čime narušava uspostavljenu ravnotežu i stvarnosti daje nov i nepoznat oblik. Slike koje u svojim dubinama otkriva opsidijan mogu biti lijepe ili ružne, mogu predstavljati pogled u neumitnu budućnost ili u mogućnost, a možda su to samo iluzije i čarolije kojima se moć zrcala poigrava s osjetima, osjećajima i mislima. Ali u svakom mitološkom kontekstu one predstavljaju izazov i iskušenje za onoga tko ih vidi, izazov da ih upotrijebi za dobro ili zlo, što ovisi o njegovoj nutarnjoj snazi, a ne o gospodaru dimnog zrcala.

U jednom od mitova Tezcatlipoca stavlja pred još mladog boga Quetzalcoatl svoje dimno zrcalo od opsidijana te Quetzalcoatl u njemu najprije ugleda vlastiti, ali izboran i ispaćen odraz, sasvim neprepoznatljiv. Do tada potpuno čist i hrabar, pun ljubavi prema svemu što živi, Quetzalcoatl se prestraši te slike i sakrije se u sklonište. Želeći ga iskušati, Tezcatlipoca mu zatim stvara ljepšu viziju u zrcalu i tako ga izmamљуje iz skloništa. Zadivljen ljepotom svoga odraza, Quetzalcoatl biva uhvaćen u klopku, opčinjen i naveden na grijeh i zlo. Ali put mladog Quetzalcoatla ne završava ovdje, on tek počinje. Kada se osvijestio, potresen vlastitim činom, odlučuje kroz žrtvu ponovno zadobiti pročišćenje... U konačnici, Quetzalcoatl izgara u lomači koju je sam pripremio, pepeo se pretvara u jato ptica koje prema nebu nose njegovo srce, a iz njega kasnije nastaje planet Venera, uzvišeno biće, nebesko tijelo od velike važnosti za srednjoameričke narode. Tako je bog Tezcatlipoca, "Onaj koji pročišćava gdje god da kroči", svojim zrcalom pokrenuo u Quetzalcoatlu proces pretvorbe, omogućujući mu da kroz pročišćenje spozna svoje skrivene snage i upotrijebi ih stavljajući se u aktivan položaj prema životu, mijenjajući time i svoj položaj i ulogu.

MATERIJA I ZAROBLJENA DUŠA

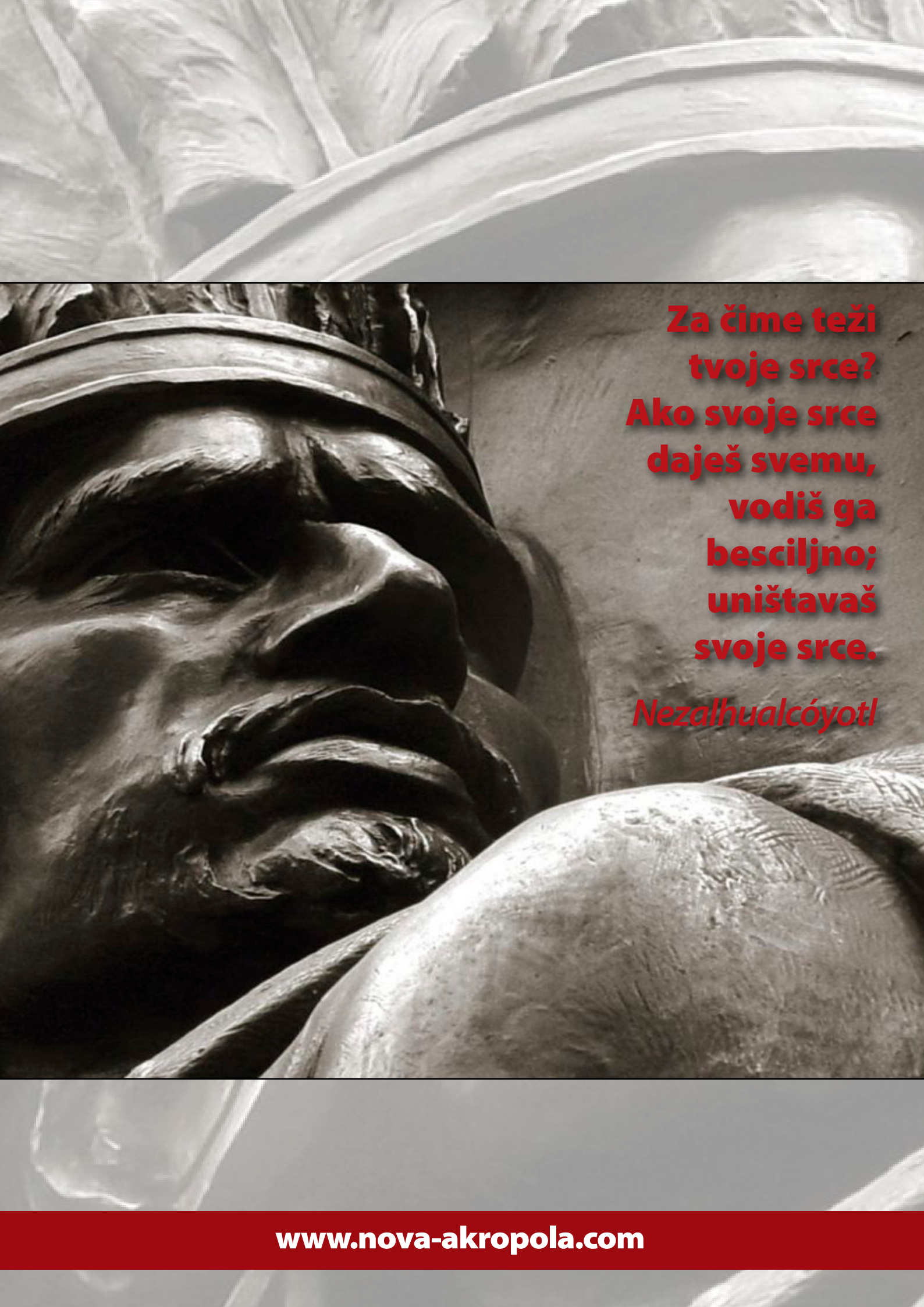
Od ostalih božanstava vezanih uz opsidijan spomenut ćemo još samo tri najznačajnija. Stari simbolizam povezuje ga s "božicom svijeta" koja je u početku vremena rodila nož od opsidijana. Od njega je zatim nastalo čitavo mnoštvo polubogova koji su u davna vremena nastanili svijet. U vezi s majkom svijeta, često se i kukuruz, kao najvažnija prehrambena namirnica, prikazivao kao nož od opsidijana, ali prisutna je i povezanost opsidijana s munjom, vatrom koja dolazi s neba.

S druge strane, Itzlacoliuhqui je bog sa zakrivljenim opsidijanskim nožem i predstavlja led, sljepoću i tvrdokornost materije, a prikazuje se kako hoda po vulkanskoj stijeni. Ovo ukazuje na njegovu ulogu razarajućeg aspekta prirode; oštrica njegovog opsidijana uništava i skamenjuje ono što je živo dovodeći to u stanje potpune nepokretnosti, hladnoće i mrtvila i do potrebe za obnovom života.

Njegov ženski pandan je Itzpapalotl, ona je "leptir od opsidijana", duša sputana, zarobljena i kristalizirana u tom kamenu nepokretne materije. Mit kaže da je to duša koja je u obliku opsidijana pala sa zvijezda. Da bi se mogla vratiti u svoje prvotno boravište, mora dati život materiji i nadići je, poput Quetzalcoatla.

Mitologija starih naroda Srednje Amerike govori nam o živom i neposrednom doživljaju nečega što se danas kvalificira kao lijepa, ali ipak mrtva materija. Opsidijan nije bio cijenjen samo zbog velike upotrebnosti; to je kamen izniknuo iz žive zemlje i njezinih nutarnjih vatri i tokova, stoga možemo naslutiti nutarnju važnost koju je imao za čovjeka urođenog u mitsku dimenziju postojanja. To je komadić tajanstvene snage života, njegovih odraza i mijena. ☸

**Za čime teži
tvoje srce?
Ako svoje srce
daješ svemu,
vodiš ga
besciljno;
uništavaš
svoje srce.**

Nezalhualcóyotl